

Avifaunistisch overzicht van het Balgzand en enkele omliggende terreinen

door

P. BOER Jr. en G. R. MONSEES

Het is opvallend hoe weinig er bekend is van de vogelwereld van het Balgzand, ondanks dat dit unieke terrein in de kop van Noord-Holland toch al sinds vele jaren geregeld bezocht wordt door vogelliefhebbers. Behalve enkele recente beknopte publikaties (1964, 1965 en 1966) hebben wij in de literatuur, voorzover door ons nagegaan, weinig kunnen vinden dat betrekking heeft op de broed- en trekvogels, die op het Balgzand zijn of worden aangetroffen.

Wij stellen uitdrukkelijk vast dat het onze bedoeling niet is een volledig overzicht te geven van de huidige stand van de vogelbevolking ter plaatse. Dit overzicht is samengesteld om althans enig inzicht te krijgen in dit ornithologisch gezien zo interessante waddencomplex.

Wij hebben in dit overzicht mede betrokken de Nieuwe Haven te Den Helder, het Normerven grenzende aan het voormalige eiland Wieringen en ter completering van het geheel, doch overigens slechts summier, het Amstelmeer, daar deze terreinen in nauw ornithologisch verband staan met het Balgzand.

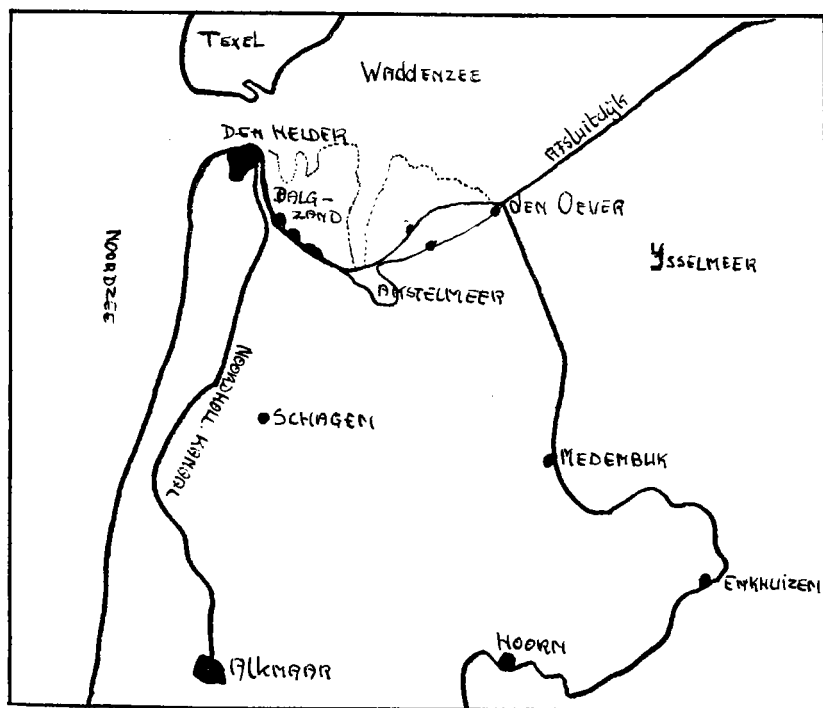
De Nieuwe Haven hebben wij zelf slechts weinig bezocht en de vermelde gegevens hebben dan ook voornamelijk betrekking op waarnemingen van derden. Van het Normerven is iets meer bekend uit de literatuur dan van het Balgzand. Zomerdijk (33) o.a. stelde indertijd een globaal overzicht samen van de aldaar waargenomen vogelsoorten. De in dit verslag opgenomen gegevens hebben uitsluitend betrekking op het eigenlijke Normerven of Buitenveld en een gedeelte van de aangrenzende dijk.

Over de vogels van het Amstelmeer is ons zo weinig bekend, dat wij ons moeten beperken tot een inleidende beschrijving. Een volledige inventarisatie van het Amstelmeer is zeker gewenst, vooral nu de laatste jaren de recreatie ter plaatse hand over hand toeneemt (camping, vissen, watersport).

Waarnemingen waarbij twijfel aan de juistheid van de determinatie is gerechtvaardigd, zijn uit dit overzicht weggelaten. Zo heeft bijvoorbeeld een voormalige pachter, aan wie tevens de bewaking van het Balgzand was toevertrouwd, vele onjuiste gegevens in de literatuur verzeild doen raken. Enkele van deze gepubliceerde waarnemingen benevens door hem gedane mondelinge mededelingen zijn: 1957: 25.000 paar Kokmeeuwen, 2000 paar Visdieven, 500-600 paar Grote Sterns; 1963: broedgeval van een IJsvogel.

Wij zeggen gaarne dank aan de heren Sj. Braaksma, J. W. Joosten, Th. Mulder, M. J. Tekke, J. Westra en aan de Dienst der Zuiderzeewerken te Den Haag voor de door hen verleende medewerking.

De heer B. Schrieken was zo vriendelijk ons broedvogelgegevens van de

Overzichtskaartje van Noord-Holland met Balgzand.

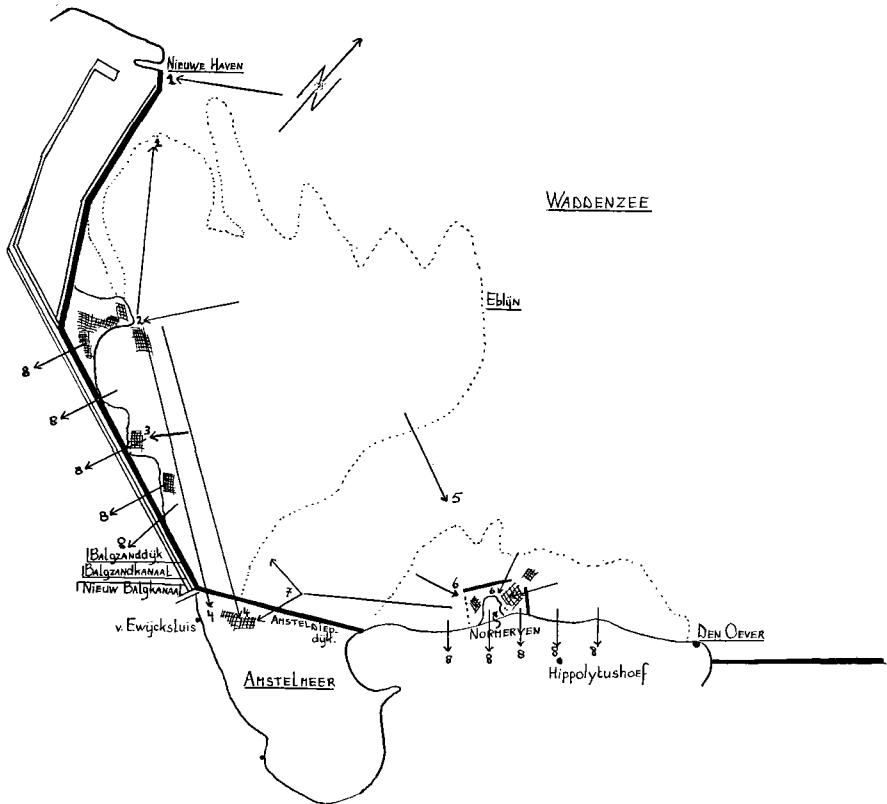
laatste jaren betreffende het Nieuwe Havengebied te verstrekken, die hij samen met de heer G. Th. Slagter verzamelde.

De heer H. Schoorl was zo bereidwillig om de gegevens betreffende het Balgzand en het Nieuwe Havengebied, die door wijlen de heer A. Schoorl gedurende meer dan dertig jaar werden verzameld, t.b.v. dit overzicht af te staan.

Dat de wadden belangrijk zijn als verblijfplaats voor duizenden eenden, meeuwen en steltlopers, is een ieder bekend. Verwey en Mörzer Bruijns (28) hebben dit nog eens duidelijk naar voren gebracht op de aan de Waddenzee gewijde plenaire vergadering van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming op 18 december 1965 te Utrecht.

Uit de gegevens van de „Mar-List” blijkt dat de Waddenzee zelfs het belangrijkste gebied in Europa en Noord-Afrika voor doortrekkende en pleisterende steltlopers en eendachtigen is!

Terecht maken Van der Baan e.a. (1) de opmerking: „Verdwijnt deze levensgemeenschap uit Nederland, dan zal dat niet alleen een grote verarming van onze inlandse fauna tengevolge hebben, maar terugslaan op de gehele Noordeuropese steltloperbevolking”.

Hoogwaterverplaatsingen en hoogwatervluchtplaatsen op het Balgzand e.o.

- 1) Scholekster, soms Wulp
- 2) Rotgans, Scholekster, ruiters, Bonte-, Krombek- en Kanoetstrandloper en meeuwen
- 3) Wulp en Kanoetstrandloper
- 4) Lepelaar, Grutto en ruiters (vrnl. Zwarte Ruiter)
- 5) Kanoetstrandloper
- 6) Scholekster, Wulp, Kanoet-, Drieteen- en Bonte Strandloper
- 7) en 8) verplaatsingen door hoog water, slechte weersomstandigheden en onrust (Scholekster, Wulp, Rosse Grutto)

Een deel van deze zo beroemd geworden Waddenzee hebben wij aan een onderzoek onderworpen. Het zijn de wadden grenzend aan het vaste land van Noord-Holland tussen Den Helder en Den Oever, waarvan de totale oppervlakte ca 9000 ha is en waarbij ook de Nieuwe Haven te Den Helder als belangrijke hoogwatervluchtplaats wordt betrokken.

De enorme rijkdom aan Evertrebraten is de oorzaak van de aanwezigheid van vele vogels en vogelsoorten. De belangrijkste Evertrebraten, die als voedsel dienen voor (Eider- en Berg-)eenden, meeuwen en steltlopers zijn vooral de kokkel, *Cardium edule* (Scholekster en Eidereend), het nonnetje, *Macoma balthica* (Rosse Grutto, Wulp), wadslakjes, *Hydrobia ulvae* (Kanoet- en Bonte

Strandloper, Tureluur), de mossel, *Mytilus edulis* (Eidereend, Scholekster), vele soorten wormen, Polychaeta en Amphipoda, waarbij *Corophium volutator* de eerste plaats inneemt (alle steltlopers en meeuwen), de strandkrab *Carcinus maenas* (Eidereend, Wulp), garnalen, *Crangon crangon* (Lepelaars, meeuwen) en vis, voornamelijk *Gobius*, *Ammodytus*, *Osmerus*, *Gasterosteus* (Blauwe Reiger, Lepelaar, Meeuwen en Sterns).

Scholeksters kunnen hier vrijwel het gehele etmaal hun voedsel bemachtigen. Een „kokkelveld” dat zich nabij het Nieuwe Havengebied bevindt, is tot vlak voor hoogwater door Scholeksters bezet. Twee hoogwatervluchtplaatsen bevinden zich dan ook vlak bij dit „kokkelveld”. Eidereenden worden ook voornamelijk in deze omgeving gezien.

Alle steltlopers, met uitzondering van de Wulp, beginnen met foerageren ongeveer een uur na hoogwater en volgen dan de waterlijn. De Wulp verlaat pas dan de hoogwatervluchtplaats als de „*Macoma*-zône” en de meeste strandkrabben bereikbaar zijn. Ook (Storm- en Kok-) meeuwen volgen als de steltlopers de waterlijn. Zij foerageren vooral op wormen, doch wij namen waar dat zij ook dikwijls Amphipoda oppikten.

Kieviten foerageren ook op het wad (Polychaeta), doch hoofdzakelijk op de schorren en de oevers van het Balgzandkanaal. Zilverplevieren zijn Polychaet-specialisten. Strandplevieren en Bontbekjes foerageren hoofdzakelijk op Amphipoda (*Corophium*, *Orchestia*) en insecten, die zij zowel op het wad als tussen het aanspoelsel, ook tijdens hoogwater, kunnen bemachtigen. Behalve voor de wadvogels zijn de schorren ook een voedselplaats voor zanger-tjes en gorzen als Graspieper en Oeverpieper (*Orchestia*) enerzijds en Strand-leeuwerik, Sneeuwgorst en Frater (zaden van o.a. Deens Lepelblad) anderzijds.

De talrijk aanwezige kleine zoogdieren als muizen vormen voor Torenvalk en Velduil een geschikte voedselbron. Huismussen vinden op de schorren voornamelijk insecten en zaden, terwijl Spreeuwen zowel insecten als wormen (*Nereis*) en Strandvlooien (*Orchestia*) verorberen. De Bonte Kraaien in het winterhalfjaar leven niet alleen van dode vogels, doch ook van (zieke of zwakke) schelpdieren etc.

Daar het voedsel maar een beperkte tijd bereikbaar is doordat het water tweemaal per etmaal de wadden overspoelt, „vluchten” de steltlopers naar een plaats waar het water niet komt en die toch meestal zo dicht mogelijk bij het foerageergebied ligt, terwijl de eenden dan bezit nemen van het ondergelopen wad.

Hierdoor ontstaan interessante hoogwatervluchtbewegingen.

Het B a l g z a n d.

In het noorden van het vaste land van Noord-Holland vindt men het Balgzand, een uitgestrekt waddencomplex, oostelijk van de dijk van Van Ewijk-sluis naar Den Helder. De westzijde wordt begrensd door de Balgzanddijk (8,3 km lang), waarachter het Balgzandkanaal ligt. Aan de zuidkant wordt

het Balgzand door een dijk gescheiden van het Amstelmeer. Het Amsteldiep vormt aan de oostzijde de begrenzing tussen het Balgzand en de Breehorn. De oppervlakte van het Balgzand is ongeveer 6800 ha. De schorren hebben een oppervlakte van totaal 33 ha. Op het wad treft men enkele mosselbanken aan. Het Balgzandkanaal is 3-4 meter diep met, vooral aan de oostzijde, een smalle rietkraag.

Terecht schrijft Den Hartog (7): „velerlei factoren maken dit gebied in het uiterste westen van de Waddenzee tot een terrein van hoge natuurwetenschappelijke waarde. De enorme uitgestrektheid en de ongereptheid, de typische flora en de rijke avifauna, stempelen het gebied tot een natuurmonument van de eerste orde.” (Voor botanische bijzonderheden verwijzen wij naar die publikatie).

De schorren worden door vele geultjes doorsneden. De vloedlijn bereikt meestal de rand van de schorren respectievelijk de voet van de Balgzanddijk, doch bij hoger water (door storm en springvloed) stromen de geultjes over en lopen de schorren voor een groot gedeelte onder. Overigens kunnen bij storm grote stukken van de schorren afslaan. De aanwezigheid van *Spartina*-pollen geven echter goede hoop dat de schorren gehandhaafd zullen blijven, of wellicht aan zullen wassen.

Zowel de oostelijke oever van het Balgzandkanaal, als de Balgzanddijk en de schorren worden beweide. Ondanks alle veronderstellingen en vooroordelen van derden ten aanzien van schade toegebracht door vee aan broedende vogels, is ons uit de praktijk gebleken dat dit op het Balgzand niet in veront-rustende mate van toepassing is, zelfs in het niet verzinkt als we die schade vergelijken met schade, die door roofwild wordt aangebracht. De grootte van het gebied waar het aanwezige vee kan weiden is dermate, dat men in verhouding weinig vee op de schorren ziet lopen. Daar komt nog bij dat de begroeiing van de dijk aan de kanaalzijde van betere kwaliteit is dan de schorbegroeiing en dus voor vee aantrekkelijker.

De schade die aan broedsels toegebracht kan worden door hoog water en bepaalde weersomstandigheden, is voldoende bekend. Ook het Balgzand is een terrein waar te hoge waterstand en te slechte weersomstandigheden de nodige, in bepaalde jaren grote, invloed uitoefenen op de resultaten van het broeden.

De schade die hier onder de broedende vogels, hun eieren en jongen wordt aangericht, is voor het grootste deel toe te schrijven aan schadelijk roofwild. Met name: Wezel (*Mustela vulgaris*), Hermelijn (*Mustela erminea*) en Bruine Rat (*Rattus norvegicus*). De indruk bestaat dat de schade, veroorzaakt door deze drie zoogdieren, de laatste jaren hand over hand toeneemt. Oude vogels worden op het nest gegrepen en door beten in de nek gedood (Wezel). Het belangrijkste slachtoffer van deze jachtmethode is de Visdief. De Ratten pakken, vooral jonge vogels, op een willekeurige plaats beet. Eieren worden leeggezogen, stukgebeten, aangevreten en soms weggesleept. Van de aangevallen vogels wordt over het algemeen het bloed uitgezogen (Wezel) of zij

worden gedood, aangevreten (Rat) en ter plaatse achtergelaten. Het slepen van prooien naar hollen werd zo nu en dan gekonstateerd.

Het grote aantal Bruine Ratten, waaronder dieren van maximum afmetingen, richt meer schade aan dan de enkele Wezels. Op de vlucht geslagen Ratten die op strooptocht in de kolonies waren, verdwenen alle naar de kanaalkant van de Balgzanddijk, alwaar wij vele hollen aantreffen.

Vernietiging, voorzover mogelijk, van de rattenpopulatie is noodzakelijk, wil men althans de schade aan de vogelstand ter plaatse een weinig onder controle krijgen. Het zal een moeilijke kwestie zijn, gezien het ontstellend aantal ratten dat op het Balgzand, doch ook in de naaste omgeving, verblijft. Niettemin achten wij het noodzakelijk dat op korte termijn wordt ingegrepen en dat pogingen zullen worden ondernomen om deze plaag te stuiten en zo mogelijk te verhinderen. Slechts een consequent doorgevoerde actie zal uiteindelijk resultaat op kunnen leveren.

Nieuwe Haven.

De Nieuwe Haven, gelegen op (verboden) marine-terrein, noordelijk van het Balgzand, werd omstreeks 1951 opgespoten en was daarna enkele jaren lang een belangrijke broedplaats voor sterns. Dit opgespoten terrein, dat nu telkens kleiner wordt door gereedkomende bebouwingen en daarom over enkele jaren wellicht geheel is verdwenen, bevat enkele plasjes en één groot meer. Het gebied is gedeeltelijk begroeid en vormt als zodanig een geschikt biotoop voor Patrijs, Velduil, Torenvalk en Kwikstaarten, Leeuweriken en Piepers.

Voor al Scholeksters en Wulpen overtijen er bij honderden. Het ijzerhoudende, deels stromende water, dat zelfs bij strenge vorst niet dichtvriest, trekt tijdens vorstperioden veel Tureluurs aan. Met de Nieuwe Haven wordt alleen het oostelijke gedeelte van het marineterrein bedoeld. Op het westelijk gedeelte broeden Rietgors, Waterhoen, Meerkoet, Kneu, Fitis en waarschijnlijk ook de Oeverwaluw en nog enkele andere soorten.

Normerven of Buitenveld en omgeving.

Het Normerven is gelegen aan de noordzijde van Wieringen (20 ha) en wordt omgeven door het ca 1960 ha grote waddencomplex, de Breehorn, dat bij laagwater geheel droogvalt. Aan de oostzijde van het schor, direkt grenzende aan het Normerven, ligt een zandplaat, die over het algemeen bij hoogwater niet onderloopt en daardoor van betekenis is als hoogwatervluchtplaats. Noordelijk en enkele honderden meters bewesten het schor liggen de overblijfselen van een dijkje, dat het eens grotere Normerven omgaf. Op dat dijkje overtijen en slapen meeuwen en steltlopers. Tussen het oostelijk stuk dijk en het schor liggen enkele veenbanken. Het zijn de resten van het Normerven, dat vroeger veel uitgestrekter was dan thans het geval is. Door afkalving wordt het schor steeds kleiner. Omstreeks 1900 had dit terrein nog een behoorlijke oppervlakte en was een belangrijke broedplaats voor sterntjes (33). Thans is het schor nog slechts 1,5 ha groot.

Evenals op het Balgzand zien we op het Normerven een kweldergras-associatie, maar vooral opvallend is het Engels Lepelblad (*Cochlearia anglica*), dat in het voorjaar voor grote witte plekken op het schor zorgt. Bovendien groeit er langs de geultjes Lamsoor (*Limonium vulgare*) en *Obione portulacoides*, terwijl het Engels Slijkgras (*Spartina townsendii*) zich sterk uitbreidt en stellig wederopbouw van het Normerven kan bewerkstelligen.

Uit ornithologisch standpunt bezien is het Normerven alleen belangrijk als hoogwatervluchtplaats. Indien echter het water té hoog komt, tot tegen het schor, dan trekken de vogels landinwaarts (Scholekster, Wulp) en/of naar het Balgzand (Scholekster). Scholeksters overtuigen overigens telkens in de Normerpolder en evenals Wulpen, in de poldertjes op Noord-Wieringen, meestal direct bezuiden de zeedijk (Marskepolder etc.).

Een deels dichtgeslibd plasje bij de vismeelfabriek nabij Oosterland, direct aan de voet van de dijk gelegen, is een trekpleister voor strandlopertjes, Sneeuwgorzen, Kwikstaarten, Putters, Fraters, IJsgorzen en diverse ruiters.

Het haventje van Den Oever is vooral bij vorst en slecht weer een toevluchtsoord voor fuutachtigen (bijv. Fuut: 10-1-1962, minstens 4000 ex), zaagbekken (bijv. Grote Zaagbek: 18-2-1962, 400 ex; Nonnetje: 4-2-1962, 600 ex), Topper- en Kuifeenden, Tafeleenden, Brilduikers, etc.

Overigens treft men er allerlei sternachtigen aan, zoals Dwergstern, Grote Stern (28-3-1944, 1 ex.; Lim. 35), Visdiefjes (26-10-1964, ca 25 ex.), Zwarte Stern, Noordse Stern en zelfs de Witwangstern is er een keer waargenomen (7-8-1963, 1 ad. ex.).

Het Amstelmeer.

Het Amstelmeer, reeds sinds 1933 een waterwildreservaat (30), is een vrij ondiep meer van 700 ha, dat aan de noordzijde wordt gescheiden van het Balgzand, het Amsteldiep en de Breehorn door de Amsteldiepdijk.

In het winterhalfjaar verblijven op het Amstelmeer enorme concentraties eenden. Behalve Wilde Eend, Wintertaling, Smient, Pijlstaart (bovendien: 9-5-1964, 12 ex.), Slobeend, Toppereend, Kuifeend, Tafeleend, Brilduiker en soms Krakeend treft men er ook bijvoorbeeld Kleine Zwaan, Knobbelswaan, Meerkoet en Fuutachtigen aan, terwijl op 18-2-1962 bijv. 2 Roodkeelduikers werden gezien.

De slikken aan de noordzijde, tussen het riet, worden door Grutto en Zwarte Ruiter als hoogwatervluchtplaats gebruikt. Bij slecht weer of abnormaal hoge waterstanden verblijven er ook Rosse Grutto's, Tureluurs, etc.

In de rietvelden broeden grote aantallen rietvogels als Rietgors, Rietzanger, Kleine- en Grote Karekiet, Meerkoet en Fuut. De Baardmees heeft er gebroed (27) en broedt hier wellicht nog steeds. De Kokmeeuw heeft er in 1939 (60-70 paar) en in 1946 gebroed. Het Visdiefje broedde er in 1934, 1943, 1954 en 1955.

Behalve voor de reeds eerder genoemde soorten is het Amstelmeer van betekenis als voedselgebied voor Watersnippen en Sterns. Lepelaars, Boeren-

zwaluwen en Meeuwen slapen er, terwijl Spreeuwen er een voorverzamelplaats hebben. In de trektijden worden in en om het riet en in het struikgewas vele kleine doortrekkertjes waargenomen. De Amsteldiepdijk wordt dan door vele trekkers gevolgd.

BROEDVOGELS

De met * gemerkte soortnamen duiden aan dat de soort op de schorren broedt.

Podiceps cristatus — Fuut.

Broedt in klein aantal in de rietzomen van het Balgzandkanaal, meestal 4, een enkele maal 5 paren (1958).

* *Anas platyrhynchos* — Wilde Eend.

Broedt langs de oevers van het Balgzandkanaal en op de schorren. 7 mei 1959 3 nesten en op 25 april 1965 6 nesten op de schorren. Het totaal aantal paren bedraagt zeker 8-10.

Anas querquedula — Zomertaling.

Maximaal 2 paar. In 1951 en 1959 uitgemaakte nesten gevonden in de bermen van de Balgzanddijk (31).

* *Anas clypeata* — Slobeend.

1 tot 3 paar langs de oevers van het Balgzandkanaal en op de schorren. Tijdens en na het broedseizoen geregeld paartjes en/of ♀♀ met jongen op het Balgzandkanaal.

* *Somateria mollissima* — Eidereend.

In mei 1958 voor de eerste maal een broedgeval op het vaste land van Noord-Holland; het legsel ging verloren. In 1959 6 nesten met eieren. In 1960 2 nesten, hoogst waarschijnlijk verstoord (23). In 1961 1 nest (vernield) en 2 ♂♂ en 3 ♀♀ op het Balgzandkanaal. In 1962 1 nest met 3 eieren en 2 paar op het Balgzandkanaal. In 1963 1 nest met 1 ei en 3 ♂♂ met 1 ♀. In 1964 1 nest met drie eieren en drie paar op het Balgzandkanaal.

In 1965 13 paar (29). Ook in 1966 op de Waddenzee gesignaleerd en in juni een dood ♀ gevonden. Broedgevallen werden in 1965 en 1966 niet gekonstateerd.

Tadorna tadorna — Bergeend.

Broedt tussen de bazaltblokken van de Balgzanddijk, naar schatting een vijftal paren. In 1951 ca 8 ex. broedend op het Balgzand (Ardea 40: 142). Het juiste aantal broedparen is moeilijk te bepalen, daar broedvogels van de Nieuwe Haven, het Balgzand en wellicht nog van andere plaatsen met hun soms zeer kleine jongen naar het Balgzandwad en het Balgzandkanaal komen. De plaatsen waar de Bergeendenfamilies worden gezien, zijn zeer verschillend. Het ene moment ziet men een familie op het wad foerageren en even later is dezelfde groep op het Balgzandkanaal. Het aantal loopt geregeld op tot een twintigtal paren met jongen, doch is overigens variabel.

Nieuwe Haven: 1957 minstens 10 paar; 1959 minstens 8 paar, 1960 minstens 1 paar met jongen (10 juni).

* *Perdix perdix* — Patrijs.

Ieder jaar minstens 1 paar. In 1966 2 paar. Daarnaast vele solitaire ex.

Nieuwe Haven: telkens tenminste 2 paar.

Gallinula chloropus — Waterhoen.

Broedt tussen het riet langs het Balgzandkanaal, 1-3 paar. Komt waarschijnlijk niet ieder jaar tot broeden.

Fulica atra — Meerkoeft.

Broedt in de rietkragen langs het Balgzandkanaal. Het aantal broedparen schommelt tussen de 15 en 30. In mei 1959 meer dan 40 paren (31). Op 19 mei 1965 100 ex.

In 1966 23 paar vastgesteld, doch aantal waarschijnlijk iets hoger. Vooral na strenge winters kan het aantal broedende paren beduidend lager zijn (1964).

* *Haematopus ostralegus* — Scholekster.

Het aantal broedparen neemt gestadig toe. In 1956 tenminste 11 paar. In 1958 ca 15 paar langs het Balgzandkanaal en ca 10 paar op de schorren (Braaksma). In 1959 15-20 paar.

Thans schommelt het aantal tussen de 20 en 25, waarvan een 7-tal aan de zijde van het Balgzandkanaal.

Nieuwe Haven: 1955 „tientallen”, 1957 tenminste 6 paar, 1958 ca 10 paar, 1959 ca 15 paar, 1960 ca 10 paar, 1961 tenminste 8 paar, 1962 tenminste 10 paar, 1966 ca 20 paar.

Normerven: 1 tot 2 paar. Broedsels worden over het algemeen verstoord.

Vanellus vanellus — Kievit.

Broedt hoofdzakelijk langs het Balgzandkanaal (5-7 paar) en soms op de schorren. In 1956 minstens 11 paar en in 1958 minder dan 15 paar. In 1959 ca 20 paar.

Aantal teruggelopen tot 15 paar in 1960 en sinds 1964 telkens 5-7 paar.

Nieuwe Haven: 1957 maximaal 20 paar, 1958 ca 5 paar, 1959 2 paar, 1960 3 paar, 1961 4-5 paar, 1962 2 paar, 1963 2 paar, 1966 minstens 1 paar.

* *Charadrius hiaticula* — Bontbekplevier.

In 1948 2 legstels, 1954 2 paar en 1956 2 paar (31). In 1963 t/m 1966 geen nesten gevonden en geen jongen gezien. Mogelijk komt de soort nogeens tot broeden.

Nieuwe Haven: 1957 en 1958 1 paar, 1959 en 1960 2 paar, 1961 1 paar, 1962 2-3 paar, 1966 waarschijnlijk 1 paar.

Normerven: in 1954 misschien 1 paar, 1962 1 paar, legsel spoelde weg. Verder geen zekere broedgevallen bekend.

* *Charadrius alexandrinus* — Strandplevier.

Broedt nog ieder jaar op het Balgzand; het aantal broedparen wordt echter kleiner. Westra telde in 1951 11 paar. Uit de literatuur blijkt dat van 1951 t/m 1964 eieren en nesten werden gevonden; in het begin der vijftiger jaren werd het aantal broedende paren op ca 25 geschat (31).

Op 9 juni 1956 minstens 10 paar met eieren of jongen. In 1963 het aantal paren geschat op 6-8. In 1964 maximaal 6 paar. In 1965 en 1966 4 tot 5 paar.

Nieuwe Haven: 1955 verschillende paren, 1957 ca 20, 1958 tenminste 6, 1959 ca 12, 1960 waarschijnlijk 7, 1961 10 paar, 1962 tenminste 3 paar, 1966 vermoedelijk ontbrekend.

Normerven: 1944 4 paar, 1956 ca 10 paar. In de literatuur wordt vermeld „elk jaar ongeveer 5 paar” (31).

De laatste jaren telkens 2 paar.

Limosa limosa — Grutto.

Tussen 1951 en 1958 broedde elk jaar 2 à 3 paar; vóór de vijftiger jaren steeds enkele paren langs het Balgzandkanaal (31). In een excursieverslag van Braaksma van 10 juli 1957 wordt bij Tureluur vermeld: „zeer talrijk als broedvogel, evenals de Grutto.”

De sinds 1964 waargenomen vogels komen ongetwijfeld voor het grootste gedeelte van het Amstelmeer, waar de soort in vrij groot aantal broedt. In 1965 in juni een hevig alarmerend paar (afkomstig van het Amstelmeer?). Op het tweede schor 27 juni 1965 een sterk alarmerend paar. Op het 3e schor in 1965 éénmaal een paartje gezien. Wellicht hebben deze waarnemingen betrekking op één en hetzelfde paartje.

In 1966 geen broedgevallen vastgesteld.

* *Tringa totanus* — Tureluur.

Ieder jaar broedend zowel langs de oevers van het Balgzandkanaal als op de schorren. In 1965 aan de kanaalzijde 7 paar en op de schorren minstens 8 paar. In 1966 totale aantal minder dan 15. Overigens in 1956 minstens 15 paar en in 1958 ca 10 paar langs het Balgzandkanaal en ca 5-6 paar op de schorren (Braaksma).

Nieuwe Haven: 1959 2 paar, 1961 1 paar.

* *Calidris alpina schinzii* — Bonte Strandloper.

In 1964 in mei en juni een sterk alarmerend paartje (Monsees, Zwaan). Op 5 juli 1965 een oude vogel met twee bijna vliegvlugge jongen (17). Uit 1966 is geen broedgeval bekend.

Overigens overzomeren vrijwel ieder jaar flinke groepen.

Philomachus pugnax — Kemphaan.

Heeft gebroed op de oever van het Balgzandkanaal. In 1951 zou de toenmalige pachter een zestal nesten hebben gevonden. In de periode 1963 t/m 1966 regelmatig ♂♂ en ♀♀, doch geen nesten of jongen.

* *Recurvirostra avosetta* — Kluit.

In 1949 1 nest, in 1950 in ieder geval 1 broedend paartje. In 1952 1 paar (Westra). In 1956 2 paar. In 1962 en 1963 geen nesten of jongen. In 1964 broedde er 1 paar. In 1965 minstens 3 paar. In 1966 bracht 1 paar één jong groot (3e schor). Op 16 juli 1966 bovendien een paar met vliegvlugge jongen op het wad langs de Amstelmeerdijk; deze vogels waren wellicht van elders afkomstig.

Nieuwe Haven: 1955 tientallen paren, 1957 ca 20, 1958 ca 10, 1959 ca 14, 1960 26, 1961 26, 1962 18-20, 1963 misschien 3 paar, 1965 ca 10 nesten, 1966 ca 15 nesten.

Normerven: in 1944 1 paar.

* *Larus ridibundus* — Kookmeeuw.

Uit de geraadpleegde literatuur en onze waarnemingen blijkt het volgende:

1946: 250 à 300 paar (Ardea 38: 214); 1956: ca 2000 paar; 1958: 4000-5000 paar; 1959: ca 3000 paar, waarvan 1800 op het eerste schor; 1960: ca 3000 paar; 1961: 1000-2500 paar; 1962: ca 2000 paar; 1963: 2500-3000 paar; 1964: ca 5000 paar; 1965: ca 1100-1500 paar; 1966: ca 2000-2200 paar.

Al deze opgaven zijn gebaseerd op schattingen. In 1966 hebben wij aan de hand van fotomateriaal getracht de juiste populatie bij benadering vast te stellen. De eieren worden vrijwel ieder jaar geraapt dan wel vernietigd, overigens in opdracht van bepaalde instanties. In de literatuur wordt melding gemaakt van het rapen van totaal ca 14000 eieren in 1956 (31).

Broedt overigens ook in klein aantal op de oevers van het Balgzandkanaal (10-25 paar). In 1962 echter ca 400 paar. Het betreft veelal vogels die door bepaalde weersomstandigheden van elders (de schorren) verdreven zijn.

Nieuwe Haven: 1955 enkele honderden broedparen, 1956 aanwezig, 1957 200-250 paar, 1958 ca 350 paar, 1959 ca 180 paar, juni 1960: ca 135 paar, juni 1961: ca 20 paar waarvan 15 legsels gevonden, 1962 5 à 6 paar.

Normerven: 1943 2 paar.

* *Sterna hirundo* — Visdief.

Broedt in klein tot zeer klein aantal aan de oever van het Balgzandkanaal, zo. o.a. in 1964 20-25 paar, 1965 3-6 paar en in 1966 3 of 4 paar. Het grootste aantal echter op de schorren, vooral langs de buitenzijde van het eerste en derde schor.

1937: 44 pulli geringd (23); 1948: ca 60 paar; 1949: ca 200 paar; 1950: ca 200 paar; 1951: ca 1200 paar (?); 1952: ca 300 paar; 1953: 50 pulli geringd (23); 1954: ca 600 à

700 paar; 1955: 89 pulli geringd, 50 paar op derde schor; 1956: ca 850 paar; 1957: ca 2000 paar (?); 1958: ca 200 paar; 1959: ca 600 paar; 1960 t/m 1963: 300 à 400 nesten; mei 1964: 526 nesten; mei 1965: 538 nesten; mei 1966: 463 nesten.

De uit 1951 en 1957 vermelde gegevens berusten waarschijnlijk op schattingen of veronderstellingen van de toenmalige pachter van het grasgewas. Voor 1951 komt de schatting van Westra „meer dan 500 paar” waarschijnlijk meer in de buurt van een juiste opgave.

Na een storm in 1966 verhuisden vele Visdieven van het eerste schor naar het derde; schade door water en regen 62 nesten (Westra).

Als voedsel stelden wij vast: allerlei kleine zoetwatervisjes, kleine platvisjes, zandspiëring (*Ammodytus lancea*) en Spiering (*Osmerus eperlangus*).

Nieuwe Haven: 1949 enkele?, 1955 ca 500 à 1000 paar, 1957 ca 150 paar, 1958 ca 10 paar, 1959 ca 30 paar, 1960 ca 30 paar, 1961 ca 10 paar en in 1962 3 of 4 paar. In 1965 en 1966 waarschijnlijk 1 paar.

Normerven: eind 19e eeuw was er een broedkolonie. Sinds 1943 elk jaar enkele nesten (33). Heeft waarschijnlijk al sinds 1957 niet meer gebroed op dit terrein.

* *Sterna paradisaea* — Noordse Stern.

Broedt ongetwijfeld ieder jaar op de Balgzandschorren, aangezien vrijwel ieder jaar in de broedtijd alarmerende vogels worden gezien. In 1952 4 nesten (Westra). Daarvóór, in 1950, twee paar gezien (Ardea 40: 149). Op 12 juni 1959 vond Schoorl een dood ex. Op 11 juli 1962 drie paar aangetroffen. Op 6 juli 1963 een volwassen vogel met een donsjong. Op 28 juni 1964 8 paar, enkele donsjongen geringd. In 1965 wederom een achttal paren gezien. In 1966 in ieder geval 1 paar waargenomen.

Sterna albifrons — Dwergstern.

Op 24 juli 1946 20 paar gezien (Ardea 38: 216). In 1948 200 à 300 nesten gevonden. Tot 1951 broedden ieder jaar enige tientallen paren. In 1951 ca 75 paar op het Balgzand (Westra). In juni 1952 maximaal 15 paar (Westra); 1955 25-30 paar, juni 1956 ca 6 paar. In 1959 20 nesten en in 1960 nogeens 4 (23). Broedt sinds 1961 niet meer op de Balgzandschorren.

Nieuwe Haven: 1955: 50-100 (Rooth), 1957: ca 20 paar, 1958: op 21 mei geen nesten gevonden (Braaksma), 1959: ca 6 paar, 1960: tenminste 2 paar, 1961: 12 nesten.

Normerven: 1943 2-3 paar, 1950 misschien 1 paar, 24 mei 1951: 2 paar met baltsuitingen en lichtelijk gealarmeerd.

Sterna sandvicensis — Grote Stern.

Rooth & Mörzner Bruijns (20) geven op: „Er vonden ook enkele late vestigingen op het Balgzand plaats in 1955”. Timmerman vermeldt voor 1957 „500 à 600 paar op het Balgzand”. In datzelfde jaar deelde de toenmalige pachter aan Braaksma c.s. mede, dat er 500 à 600 paar broedden. Wij veronderstellen dat de opgave van Timmerman ook die van bedoelde pachter is, dus dat de nodige voorzichtigheid in deze gerechtvaardigd is.

Schijnt in 1956 niet op het Balgzand gebroed te hebben. Op 21 mei 1958 hoorde Braaksma 1 alarmerend ex. Sinds 1960 worden er ieder jaar in het broedseizoen enkele waargenomen (bijv.: 20 juni 1962 twee alarmerende paren, 1 juni 1962 1 paar rondvliegend, juni/juli 1965 en juni/juli 1966 enkele rondvliegende vogels). Nesten werden niet gevonden.

Overigens achten wij toekomstige vestigingen niet uitgesloten.

Nieuwe Haven: 1954 ca 30 nesten (eerste vestiging); 1955 6000 à 7000 paar (19). Schoorl (21) vond dat jaar op een dag ca 800 nesten, doch in Wiek en Sneb III: 30 vermeldt Schoorl 500 broedparen. 1956 200 nesten, 1957 12 nesten, 1958 2 alarmerende paren en 1 ei in een Kokmeeuwenest, 1959 mogelijk 2 of 3 paar, 1960 misschien 3 paar, 6 juni 1961 drie alarmerende vogels, geen nesten.

Columba oenas — Holenduif.

Heeft in vroeger jaren gebroed onder de brug nabij Van Ewijcksluis. Wij zagen de vogel aldaar voor het laatst in 1961 of 1962.

Cuculus canorus — Koekoek.

Eénmaal werd een ei aangetroffen in het nest van een Witte Kwikstaart (tussen 1956 en 1960). Wordt overigens zo nu en dan rond het Balgzand waargenomen, met name nabij het Amstelmeer.

Alauda arvensis — Veldleeuwerik.

Ieder jaar treft men in het broedseizoen een 3 tot 5 ex. aan. Regelmatig ziet men dan nog maar één vliegvlugge jongen, die nog gevoerd worden. Braaksma c.s. namen op 1 juni 1962 2 à 3 zingende vogels waar. In juni 1962 ook vogels met voer. Een opgave van het juiste aantal broedende vogels is niet in ons bezit, doch wij mogen veronderstellen dat er ieder jaar zeker 1 of 2 paartjes broeden.

Nieuwe Haven: Ieder jaar tenminste 5 paren.

Hirundo rustica — Boerenzwaluw.

In sommige jaren broedden één of enkele paartjes in het dijksmagazijn (o.a. 1956, 1958). Sinds 1963 daar geen broedgevallen meer bekend geworden. Broedt overigens in de omgeving nabij boerderijen etc.

Delichon urbica — Huiszwaluw.

In 1966 (voor het eerst?) een nest tegen de gevel van het dijksmagazijn. Overigens broedend in de omgeving (o.a. Van Ewijcksluis ca 10-15 paar).

Anthus pratensis — Graspieper.

Geregelde broedvogel, hoofdzakelijk langs het Balgzandkanaal en op dijkbermen. Op 9 juni 1956 diverse malen met voer in de snavel waargenomen (31).

Braaksma maakt melding van op tenminste 4 plaatsen alarmerende ex. (1 juni 1962). Wij schatten het totale aantal paren op 5 à 7.

Normerven: telkens enkele paren, meestal 2.

Nieuwe Haven: tenminste 4 paar.

Motacilla alba — Witte Kwikstaart.

Broedt ieder jaar tussen de bazaltblokken van de Balgzanddijk en/of nabij het dijksmagazijn (totaal 1-2 paar). Overigens in 1965 en 1966 telkens 1 paar.

Nieuwe Haven: telkens 2 paar.

Motacilla flava — Gele Kwikstaart.

Op 23 mei 1959 (? , schrijvers) aantal paren geschat op 20, doch op 9 juni 1956 „slechts een tweetal paren met broedvogelgedrag” (31). Op 1 juni 1962 namen Braaksma c.s. 1 of 2 paren alarmerend waar. In 1964 t/m 1966 hebben minstens 3 paar gebroed. Men treft de vogels meestal langs de kanaalzijde van de Balgzanddijk of op het talud. In 1965 geregeld 1 paar op de schorren.

Nieuwe Haven: 1960 wellicht 6 paar, 1962 12 paar.

Normerven: geregeld 1 paartje.

Oenanthe oenanthe — Tapuit.

Werd in vroeger jaren in het broedseizoen geregeld gezien in de nabijheid van bazaltsteenhoppen. Wellicht broedde toen regelmatig 1 of 2 paar. Wordt soms in mei t/m augustus waargenomen, doch dit zijn geen broedvogels van het Balgzand.

Nieuwe Haven: op 21 mei 1958 2 exemplaren.

Normerven: broedt in de omgeving.

Acrocephalus arundinaceus — Grote Karekiet.

Ieder jaar 1 paar in het riet langs het Balgzandkanaal, voorzover na te gaan sinds 1952.

Acrocephalus scirpaceus — Kleine Karekiet.

Broedt in vrij groot aantal in het riet langs het Balgzandkanaal aan de wegzijde. In 1966 tijdens een zevendaags bezoek minimaal 25 zingende ♂ ♂.

Emberiza schoeniclus — Rietgors.

Zowel op de schorren als aan de kanaalzijde vrijwel ieder jaar enkele ex., die gezien hun gedrag als broedvogel gekarakteriseerd kunnen worden, overigens maximaal 2 paar.

Passer domesticus — Huismus.

Broedt onder de dakpannen van het dijksmagazijn. In 1966 tenminste 6 paar.

Sturnus vulgaris — Spreeuw.

In vroeger jaren broedde de soort onder de pannen van het dijksmagazijn. Of dit thans nog het geval is, is ons niet bekend.

DE VOORNAAMSTE WADVOGELS*Platalea leucorodia* — Lepelaar.

Het Balgzand is een belangrijk voedselgebied voor deze soort. Vooral in de maanden juli t/m september treft men geregeld enkele tientallen aan. De ex. die hier foerageren in de nazomer, hebben een slaapplek op het Amstelmeer (3). Op 10 juli 1957 namen Braaksma c.s. circa 100 ex. waar. Dat is het hoogste aantal, voorzover ons bekend, uit de jaren vóór 1960. Nadien op 23 augustus 1963 (77 ex.) en op 10 augustus 1963 (51 ex.) flinke groepen. Een late waarneming: 27-10-1963 (29).

Somateria mollissima — Eidereend.

Van mei t/m juli meestal kleine groepjes langs de schorren. In de winter wat toenemend, doch bereikt zelden de honderd ex. Opvallend is, dat rond het Balgzand telkens de onvolwassen vogels in aantal overheersen.

Tadorna tadorna — Bergeend.

Is het gehele jaar, in sterk wisselend aantal, aanwezig. In de ruitijd (augustus/september) is het aantal aanmerkelijk lager dan in de rest van het jaar. Het maximum aantal waargenomen ex. in deze maanden is resp. 440 en 75.

In de winter gewoonlijk een 100 tot 300 ex., doch dit aantal kan plotseling oplopen tot bijv. 5000 (13-1-1962); 2000 (november 1962); 1000 (januari 1967). Dit zouden weleens vogels kunnen zijn van elders (Vlieland?), die door bepaalde invloeden (bijv. militaire oefeningen?) van hun normale winterkwartier worden verjaagd.

Vlak voor de ruitijd loopt hun aantal op tot een 1000 ex. (mogelijk is het Balgzand een belangrijke voorverzamelplaats i.v.m. rui-trek). Na de ruitijd (oktober) zelden meer dan 400 ex.

Branta bernicla — Rotgans.

Het gebied rond het Balgzand heeft sinds de zee gras-epidemie als foerageerplaats aan betekenis ingeboet. Het Kleine Zeegras (*Zostera nana*) is nog, zij het in zeer kleine hoeveelheden, aanwezig, zodat nog altijd Rotganzen hun „lievelingsvoedsel” kunnen vinden. Voorts veronderstelt overigens dat ze nu „eindelijk geleerd hebben met andere zoutplanten genoeg te nemen” (29).

In het late najaar verschijnen over het algemeen de eerste ex. (uitz.: 31-8-1963, 1 ex.). In december zijn er weleens een 2000 ex. waargenomen. Dit was in 1963, toen er in verhouding met andere jaren veel werden gezien.

Het gemiddelde aantal, van december tot in mei, schommelt over het algemeen rond de 200 ex. In hoeverre er uitwisseling bestaat met de Rotganzen van de Bol op Texel, is ons niet bekend.

Is ook langs de kust van Wieringen zo nu en dan waar te nemen, zij het in bescheiden aantal.

Haematopus ostralegus — Scholekster.

Is het gehele jaar aanwezig. Het voorkomen in dit gebied is moeilijk met betrouwbare cijfers te staven, omdat de soort verschillende hoogwatervluchtplaatsen gebruikt en nimmer op één zo'n plaats in zijn totaliteit aanwezig is.

Op de Nieuwe Haven bevindt zich een dergelijke hoogwatervluchtplaats, evenals op het derde schor van het Balgzand.

Op beide plaatsen zijn de vogels permanent aanwezig en onderlinge uitwisseling vindt steeds plaats.

Ook op het Normerven is een hoogwatervluchtplaats, die echter bij een te hoge waterstand niet als zodanig kan worden gebruikt. Dan trekken ze meestal landinwaarts of naar het Balgzand.

De winterpopulatie bestaat minimaal uit 3000 ex. (tot in april), februari 1967 12.000-15.000 ex. Nadien loopt het aantal snel terug tot enkele honderden, die hier dan blijven overzomeren (overwegend onvolwassen vogels).

Reeds in juli (bijv. in 1960: 750 ex.) neemt het aantal weer toe, terwijl in augustus (1963: 8200 ex. en 13.150 ex.) en september (meer dan 5000 in 1965) de trek in volle gang is.

Het totale aantal wordt zo hoog door de eerste jaars, die de gelederen komen versterken.

De broedvogels van het Balgzand zijn, voorzover wij hebben kunnen nagaan, over het algemeen standvogel. Tot op heden is slechts één hier geringd ex. uit het buitenland teruggemeld (december 1963, Bais des Veys, Frankrijk).

Tijdens zeer strenge vorst, zoals in de winter 1962/1963, kan het totale aantal zeer sterk variëren. Zo werden op 11 januari 1963 6000 ex. in het Nieuwe Havengebied geteld. Veel vogels trokken toen weg en vele vonden de dood: op 21 februari d.a.v. nog slechts 1800 (2).

Pluvialis squatarola — Zilverplevier.

Is eveneens het gehele jaar aanwezig. Zij bevinden zich rond het Balgzandgebied hoofdzakelijk solitair tussen ruitergroepen op de hoogwatervluchtplaatsen.

De meeste ex. worden in augustus en september waargenomen, dan ook in groepsverband. Het aantal kan dan oplopen tot circa 100 (23-8-1963, 135 ex.).

Charadrius hiaticula — Bontbekplevier.

Trekt door vanaf half juli tot in november (op 24-8-1963, 25 ex.) en van februari tot in mei, in niet groot aantal. Geregeld winterwaarnemingen.

Charadrius alexandrinus — Strandplevier.

Begin juli arriveren de eerste doortrekkers. In augustus (30 ex. op 23-8-1963) worden de meeste ex. waargenomen. In september neemt het aantal iets af, terwijl er in oktober zo nu en dan nog wat worden gezien. Als regel zijn in april de eersten weer terug.

Arenaria interpres — Steenloper.

Een enkel ex. overzomert. Wordt in juli wat regelmatig gezien en in augustus is de trek in volle gang. 's Winters zijn zo'n 100-150 ex. aanwezig. April, de maand van de terugtrek, zijn er maximaal 600 ex. (zoals in 1965). In het gehele gebied, met uitzondering van de Nieuwe Haven, het gehele jaar aanwezig.

Numenius arquata — Wulp.

Een vogel die ook weer gebruik maakt van diverse hoogwatervluchtplaatsen. In het algemeen altijd overtuigd op of langs de schorren van het Balgzand, doch niet afhankelijk van een bepaalde plaats. Ook het Nieuwe Havengebied wordt als hoogwatervluchtplaats gebruikt. Het is echter niet geheel duidelijk wanneer de Wulp daar overtuigt. Zeker is dat bij strenge koude en ijsgang het Balgzand wordt verlaten en de Nieuwe Haven als hoogwatervluchtplaats wordt gebruikt.

Het Normerven wordt als hoogwatervluchtplaats gebruikt. Ex. die foerageren op het Wieringerwad, hebben hun hoogwatervluchtplaats landinwaarts. Overzomert in aantallen van 75 tot 150 ex. Toenemend in juli (1000-2500) en augustus (23-8-1963 2775 ex.). 's Winters gemiddeld 500-800 ex. Tijdens de strenge winter 1962/1963 waren er zo'n 3000 ex. op de Nieuwe Haven (2). In april weer een 2000 ex.

Numenius phaeopus — Regenwulp.

Vooraf in de nazomer doortrekker in niet groot aantal. Over het algemeen aanwezig van april tot in september. De laatste datum is 8-11-1959, 1 ex. Hoogste aantallen in de maanden juli en augustus zijn resp. 74 (1966) en 250 (1963). Overtuigt in kleine groepen bij Wulpen of bij ruiter-groepen.

Limosa limosa — Grutto.

Doortrekker van eind juni, vooral in juli en augustus, tot in september. Ook in oktober af en toe een waarneming. Bovendien op 10 november 1963 2 ex. (29). Stellig behoren de wintervogels en/of late najaarsvogels tot de subspecies *islandica*.

De meesten overtuigen op de moeilijk te overzien zijnde oevers van het Amstelmeer, hetgeen de tellingen niet vergemakkelijkt. Bovendien reageert de Grutto niet zo snel op afgaand water als bijvoorbeeld de Scholekster: meestal als het water flink gezakt is zodat vanaf de dijken de laagwaterlijn niet goed meer is waar te nemen, komen ze op het wad foerageren. De grootte van de populatie in juli en augustus schommelt tussen de 40 en 100 ex. Op 26 maart 1961 werden 275 en in april 1958 200 ex. geteld.

Limosa lapponica — Rosse Grutto.

's Winters, indien aanwezig, in klein aantal, evenals van eind mei tot eind juni. Het aantal aanwezige vogels in de trektijd varieert van 96 (begin juli) tot 3035 (23-8-1963) en van 1500 (april) tot 350 (mei 1958, Braaksmas). Op 11-5-1963 500 op het Normerven.

Hoogwatervluchtplaatsen zijn het Balgzand en in mindere mate ook het Normerven. Waarschijnlijk ook in belangrijke mate landinwaarts.

Tringa totanus — Tureluur.

Is het gehele jaar aanwezig. In de zomer flink vertegenwoordigd. In juni 1964 zo'n 260 ex. op het Balgzand en 550 op het Normerven. In juli en augustus schommelt het aantal meestal tussen de 400 en 1100. In september neemt het aantal af. In oktober 1962 750 ex. op het Amstelmeer. 's Winters varieert het aantal van 100 tot 1000 ex. Stellig behoort de meerderheid van deze vogels tot de subspecies *robusta*.

Het Normerven is een hoogwatervluchtplaats van geringe betekenis. Het Amstelmeer (vooral bij zeer hoog water), het derde schor van het Balgzand (vooral voor alle ruiter-soorten) en de Nieuwe Haven (vooral bij strenge vorst) behoren tot de belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen.

Tringa erythropus — Zwarte Ruiter.

Gehele jaar aanwezig. In de maanden maart tot juni in zeer klein aantal. Maximale aantallen: 175 in juli (1966), 250 in augustus (1963), 300 in september (1956) en 10 in februari (1965).

Als tijdens hoogwater het water niet tot de schorren komt, blijven ze op de schorren overtuigen, deels op het stukje wad tussen de schorren en de vloedlijn en deels op de

schorren zelf. Trekt normaal echter (het water komt tot de schorren) voor het grootste gedeelte naar het Amstelmeer, om daar het laagwater weer af te wachten (22-6-'36 ca 500 ex. Amstelmeer, met oplopend water in grote troepen van het Balgzand komend (Vogels Zuiderzeegebied, 1e Aanv.); 4-7-'36 ca 400 ex. aldaar (ibidem); 18-6-1937 250 à 300 ex. op dezelfde plaats (ibidem, 2e Aanv.). (Zie De Ned. Vogels: 828). Reeds als er enkele tientallen meters wad droogvallen, komen deze vogels weer terug.

Overtijt als regel niet op het Normerven.

Tringa nebularia — Groenpootruiter.

Van november tot in april meestal afwezig. Overigens doortrekker in behoorlijk aantal. Maximale aantallen: 150-180 in juli (1966), 280 in augustus (1963), ongeveer 70 in september (1965).

Verblijft tijdens hoogwater tussen Tureluurs of in groepsverband. Het derde schor is zijn enige ons bekende hoogwatervluchtplaats van betekenis.

Calidris canutus — Kanoetstrandloper.

Trekt door en overwintert in zeer groot aantal. In de maand juni en begin juli meestal afwezig. Maximum aantallen: 550 in augustus (1963), tenm. 40.000 in februari (1967) en 12.000 in februari (1966), 11.000 in maart (1966) en 6500 in april (1965). Overtijt altijd op de Balgzandschorren en meestentijds, als het water niet te hoog komt, ook op het Normerven.

Calidris alpina — Bonte Strandloper.

Trekt door en overwintert in zeer groot aantal. In de zomermaanden meestal in betrekkelijk klein aantal. Maximum aantallen: 400 in juli (1966), 3900 in augustus (1963), 1000 in januari (1967) en 3000 in februari (1966). Volgens een gepubliceerd excursieverslag (18) in september 1965 15.000 ex. op het Balgzand.

Calidris ferruginea — Krombekstrandloper.

In augustus en september zijn altijd wel een 50 ex. waar te nemen, meestal in groepsverband. Op 19 juli 1964 1 ex. Aantallen van 200, 250, 300 en 800 ex. zijn in augustus waargenomen.

Recurvirostra avosetta — Kluit.

Verschijnt soms al in februari. Na de broedtijd neemt het aantal toe. In eerste instantie zijn deze afkomstig van het Nieuwe Havengebied (zie „Broedvogels”). Op 16 oktober 1965 800 ex. (11), oktober 1962 100 ex. Behalve in oktober zijn ook in augustus (23-8-1963, 119 ex. en 24-8-1963, 500 ex.) en september de meeste ex. aanwezig. Soms in november nog behoorlijke aantallen: 10 november 1963, 39 ex. Twee late data zijn: 24-11-1963, 1 en 22-12-1963, 12 (29).

OVERIGE WAARGENOMEN SOORTEN

Met uitzondering van de voren omschreven soorten volgt hieronder een ter wille van de plaatsruimte zeer beknopte opgave van de overige waargenomen vogelsoorten.

Parelduiker, Roodkeelduiker, Roodhalsfuut, Kuifduiker, Geoorde Fuut, Dodaars, Noordse Stormvogel, Jan van Gent, Aalscholver, Blauwe Reiger, Flamingo, Winter-taling, Kraakeend, Smient, Pijlstaart, Toppereend, Brilduiker, Kuifeend, Tafeleend, IJseend, Grote Zeeëend, Zwarte Zeeëend, Grote Zaagbek, Middelste Zaagbek, Nonnetje, Casarca, Rotgans, Grauwe Gans, Rietgans, Knobbelzwaan, Wilde Zwaan, Kleine Zwaan, Buizerd, Sperwer, Bruine Kiekendief, Smelleken, Boomvalk, Torenvalk, Kraanvogel,

Goudplevier, Morinelplevier, Watersnip, Bokje, Witgatje, Bosruiter, Oeverloper, Paarse Strandloper, Kleine Plevier, Kleine Strandloper, Temmincks Strandloper, Drieteenstrandloper, Steltkluut, Grauwe Franjepoot, Grote Jager, Kleine Jager, Grote Mantelmeeuw, Stormmeeuw, Grote Burgemeester, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Dwergmeeuw, Drieteenmeeuw, Zwarte Stern, Lachstern, Alk, Zeekoet, Kleine Alk, Houtduif, Tortelduif, Turkse Tortelduif, Velduil, Gierzwaluw, Draaihals, Kuifleeuwerik, Strandleeuwerik, Oeverzwaluw, Boompieper, Oeverpieper, Waterpieper, Grote Lijster, Kramsvogel, Zanglijster, Koperwiek, Merel, Roodborsttapuit, Gekraagde Roodstaart, Roodborst, Goudhaantje, Bonte Vliegenvanger, Koolmees, Pimpelmees, Grauwe Gors, IJsgors, Sneeuwgorst, Groenling, Putter, Kneu, Frater, Vink, Ringmus, Kraai (Zwarte- en Bonte), Roek, Kauw, Ekster, Vlaamse Gaai.

LITERATUUR:

- 1) Baan, G. van der, P. Nijhof, A. Spaans, C. Swennen (1958): Wadvogels en Bodemfauna.
- 2) Boer, P. en Chr. van Orden (1963): Enige gegevens over winterslachtoffers voornamelijk van het strand van Noord-Holland. De Pieper 2: 4/5.
- 3) Boer, P. (1966): De Lepelaar benoorden het Noordzeekanaal. De Pieper 5: 11.
- 4) Braaksma, S. (1958): Over de verspreiding van het Visdiefje (*Sterna hirundo*) als broedvogel. Het Vogeljaar 6: 24/28 en 46/50.
- 5) Commissie voor de Nederlandse Avifauna (1962): Avifauna van Nederland.
- 6) Coul, P. G. op de (1932): De broedvogels van Wieringen. Org. C.N.V. 5: 57.
- 7) Hartog, C. den (1958): De vegetatie van het Balgzand en de oeverterreinen van het Balgkanaal. Wet. Med. K.N.N.V. nummer 27.
- 8) Higler, L. W. G. (1962): De Kokmeeuw in Nederland, België en Luxemburg. Het Vogeljaar 10: 1.
- 9) Kops, H. (1965): Inpoldering Balgzand landwinst van gewicht. De Volkskrant 24-10-1964.
- 10) Kristensen, Ingvar (1958): De bewoners van de Waddenzee. Natura 58: 7/8.
- 11) Mededelingen van de Vogelwerkgroep Noordholl. Nkw. no's 1 t/m 53.
- 12) Monsees, G. R. c.s. (1964): Vogelmoord op het Balgzand. De Pieper 4: 1.
- 13) —, (1965): Waarnemingen in het Balgzandgebied in 1965. De Pieper 4: 9.
- 14) —, (1965): Wadvogels op het Balgzand. De Pieper 4: 4.
- 15) Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid (1960): Nota inzake de ruimtelijke ordening in Nederland.
- 16) Orden, Chr. van, A. L. Spaans en C. Swennen (1964): Internationale Wadvogeltelling. De Pieper 3: 2/3.
- 17) Orden, Chr. van (1965): Een broedgeval van de Bonte Strandloper. De Pieper 4: 9.
- 18) Pieper, De, Periodiek van de VWG Noordholl. Nkw, jaargang 1 t/m 5.
- 19) Redactie van De Pieper (1963): Vogeltellingen op het Balgzand en Normer op 24 en 25 augustus 1963. De Pieper 3: 1.
- 20) Rooth, J. & M. F. Mörzer Bruijns (1959): De Grote Stern (*Sterna s. sandvicensis* Lath.) als broedvogel in Nederland. Limosa 32: 13.
- 21) Rooth, J. (1960): Nog eens: Het Kokmeeuwenprobleem. Het Vogeljaar 8: 1.
- 22) Schenk, P. M. (1959): De Kokmeeuwen werkelijk een probleem. Het Vogeljaar 7: 5.
- 23) Schoorl, A. (1965): Dertig jaar Vogelonderzoek in de Kop van Noord-Holland (ongepubliceerd verslag, samengesteld door H. Schoorl).
- 24) Strijbos, J. P. (1927): Visdiefjes en ratten. De Levende Natuur 31: 285/286.
- 25) Swennen, C. (1960): Wadfauna en wadmilieu. Natura 57: 4.
- 26) Vaste Commissie van de Rijksdienst voor het Nationale Plan (1958): De Ontwikkeling van het westen des lands.
- 27) Versnel, L. (1957): Verzamelde excursieverslagen Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie Distrikt 5 (Basis Logboek), ongepubliceerd.

- 28) Verwey, J., M. F. Mörzer Bruyns e.a. (1966). De Waddenzee, Natuur en Landschap jrg. 19.
 - 29) Vogeljaar, Het. Jaargangen 1 t/m 14 (inklusief Wiek en Sneb).
 - 30) Woets, J. (1966): Reservaten in het IJsselmeergebied. Het Vogeljaar 14: 4.
 - 31) IJzendoorn, A. L. J. van (1965): De Broedvogels van het Balgzand en de naaste omgeving. De Levende Natuur 68: 5.
 - 32) —, (1957): De broedvogels van Wieringen (Wet. Med. KNNV. 25).
 - 33) Zomerdijk, P. J. (1963): Het Normerven. De Pieper 2: 4/5.
 - 34) Z(weeres) K. (1959): Insekten vangende Kokmeeuwen. Het Vogeljaar 7: 4.
-